

Archeologienota Wormerland 2010

Auteur: P. Kleij

Datum: 15 april 2010

Plaats: Wormerland

Inhoud

Inleiding	4
Samenvatting	6
De nieuwe wet op de archeologische monumentenzorg	6
Archeologie en een archeologienota	8
Kennis over het verleden	8
Publieke belangstelling.....	8
Bedreiging.....	8
Archeologienota	9
Bestaand kader	11
Internationaal beleid	11
Nationaal beleid.....	11
Provinciaal beleid.....	12
Wettelijke taken van de provincie	12
Attentiegebieden.....	13
Archeologietaken binnen andere wettelijke verantwoordelijkheden	13
Provinciaal archeologisch beleid.....	13
Provinciale en gemeentelijke depots	13
Gemeentelijk beleid	15
Het nieuwe gemeentelijk archeologisch beleid	16
Behoud gaat boven opgraven	16
Behoud via het bestemmingsplan	16
Oppervlaktematen	17
Dieptematen	17
Toepassing van de wet in de praktijk: bouw- of aanlegvergunningen	19
Procedure archeologie in vergunningsaanvraag	20
Archeologie en andere ruimtelijke ordeningsplannen	21
Beschermd archeologische monumenten	21
Kwaliteit archeologisch onderzoek.....	22
Vergoeding excessieve kosten	23
Wanneer zijn de kosten excessief?.....	25
Toevalsvondsten	26
Publiciteit	28
Publiciteit.....	28
Literatuur	29
<i>Bijlage 1. Kaart met daarop de archeologiegebieden</i>	31
<i>Bijlage 2. Voorbeeldregels met betrekking tot archeologie voor in bestemmingsplan</i>	32
<i>Bijlage 3. Regeling Bijdrage excessieve opgravingskosten</i>	34

Inleiding

In 1992 is op het eiland Malta door de ministers van cultuur uit de landen die aangesloten zijn bij de Raad van Europa *Het Verdrag van Malta* ondertekend. Het doel van dit verdrag is ondermeer om archeologische vindplaatsen in de bodem te beschermen of, wanneer dit niet mogelijk is, op te laten graven. Een ander doel is het grote publiek bewust te maken van de waarde van het archeologisch erfgoed door middel van tentoonstellingen en publicaties.

Via de op 1 september 2007 door de Tweede Kamer aangenomen *Wet op de archeologische monumentenzorg* zijn de uitgangspunten van het *Verdrag van Malta* verwerkt in de *Monumentenwet 1988*. Het beschermen of laten opgraven van archeologische vindplaatsen is vanaf deze datum voor een belangrijk deel de zorg en verantwoording van de gemeente.

Deze nieuwe *Wet op de Archeologische Monumentenzorg* is de aanleiding tot het maken van de *Archeologienota Wormerland 2009*. De nieuwe wet brengt namelijk een aantal verplichtingen voor de gemeente met zich mee. De twee belangrijkste verplichtingen zijn het opnemen van gebieden van archeologische waarde in de bestemmingsplannen en het stellen van voorwaarden met betrekking tot archeologie aan vergunningen voor bodemversturende activiteiten binnen deze gebieden. Daarnaast kan de gemeente via deze nieuwe wet een bijdrage worden gevraagd in de kosten van archeologisch onderzoek. Doel van de nota is duidelijk aan te geven hoe de gemeente met deze verplichtingen omgaat en wanneer wel en wanneer niet wordt overgaan tot het geven van een tegemoetkoming in de kosten van archeologisch onderzoek. Het resultaat zal zijn dat het voor iedereen die gaat bouwen of graven binnen de gemeente duidelijk is of hij of zij verplicht is maatregelen te nemen met betrekking tot archeologie, wat deze maatregelen inhouden en of hij in aanmerking komt voor een tegemoetkoming in de kosten door de gemeente. Door in de nota duidelijk te omschrijven wat de gemeente wel gaat doen en op welke manier, wordt tevens afgebakend wat de gemeente niet gaat doen: alles wat niet in de nota genoemd wordt, wordt niet gedaan.

Belangrijk is op te merken dat in Wormerland reeds vanaf 2007 is gewerkt volgens de regels van de nieuwe wet. In de meeste bestemmingsplannen zijn de archeologiegebieden al opgenomen en alle bouw- en aanlegvergunningen worden bekeken op hun effecten voor de archeologie. Een duidelijk gemeentelijk beleid lag hier echter niet aan ten grondslag. Het informele beleid zoals dat de afgelopen jaren is gevoerd, wordt in deze nota gehandhaafd en tot formeel beleid gemaakt. In feite verandert er door de nota dus niets aan de werkwijze van de gemeente. Wat wel verandert is dat aan de nota een regeling is gekoppeld voor een tegemoetkoming in de kosten voor archeologie. Hierdoor kan de gemeente niet meer onbeperkt aansprakelijk worden gesteld voor kosten in verband met archeologie.

In één bestemmingsplan moeten de archeologiegebieden nog worden opgenomen. Verder zullen alle nieuwe bouw- en aanlegvergunningen moeten worden beoordeeld op hun gevolgen voor de archeologie. Het opnemen van de archeologiegebieden in het bestemmingsplan zal door de gemeentelijk archeoloog worden gedaan op dezelfde manier waarop ook andere zaken (flora- en fauna,

geluidcontouren etc.) in het bestemmingsplan worden opgenomen. In de procedure voor de bouw- en aanlegvergunningen wordt door de gemeentelijk archeoloog bekeken of het nemen van maatregelen met betrekking tot archeologie nodig zijn en zo ja, welke maatregelen genomen moeten worden. Naar schatting zal voor dit alles op jaarbasis 80 uur nodig zijn. De kosten hiervoor bedragen € 10.080,-. Dit geld wordt deels betaald uit het gemeentelijk budget en deels uit de tegemoetkoming in de administratieve lasten voor archeologie die door het Rijk aan de gemeente is gegeven. Deze bedroeg in 2008 € 2.910,-

De nota is als volgt opgezet: Na een samenvatting volgt een inleidend verhaal over archeologie en het waarom van de archeologienota. Daarna wordt het beleidskader geschetst. Vervolgens komt het beleid van de gemeente Wormerland met betrekking tot archeologie aan bod, zoals dat reeds wordt gevoerd en in de toekomst zal worden gevoerd. Tenslotte volgt een hoofdstuk over de manier waarop de resultaten van archeologisch onderzoek in de publiciteit kan worden gebracht .

Vorbereiding en vooroverleg

Deze nota is tot stand gekomen met behulp van en/of na overleg met de volgende partijen: de gemeenten Zaanstad, Oostzaan, Haarlem, Alkmaar en Hoorn, de stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland, de Rijksdienst Cultureel Erfgoed, de Provincie Noord-Holland, het Convent van Gemeentelijk Archeologen, de Rijksinspectie voor de Archeologie en de Archeologische Werkgemeenschap Nederland, afdeling Zaanstreek, Waterland en omstreken.

Voorts is op 8 maart 2010 een voorlichtingsbijeenkomst gehouden over de conceptnota. Voor deze bijeenkomst zij alle lokaal en regionaal actief zijnde organisaties op het gebied van archeologie en monumentenzorg uitgenodigd.(historische verenigingen en overheidsinstellingen)
De reacties dezerzijds zijn verwerkt in de ontwerpnota.

Tenslotte is de nota op 19 januari 2010 besproken in de voorronde raad van Wormerland . De voorronde heeft met belangstelling kennisgenomen van de conceptnota en adviseerde de nota in procedure te brengen.

Samenvatting

De nieuwe wet op de archeologische monumentenzorg

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn steeds meer archeologische vindplaatsen verloren gegaan door het toenemend aantal ingrepen in de bodem. Wanneer de vernietiging van vindplaatsen in dit tempo door gaat, zal binnen 50 tot 75 jaar het grootste deel van de archeologische vindplaatsen in ons land zijn verdwenen. Ook in andere landen is dit het geval. Daarom hebben in 1992 de ministers van cultuur van de landen die aangesloten zijn bij de Raad van Europa, waaronder Nederland, het *Europese verdrag inzake de bescherming van het archeologische erfgoed* ondertekend. Dit verdrag staat beter bekend als het *Verdrag van Malta*.

Als één van de laatste landen heeft Nederland op 1 september 2007 dit verdrag omgezet in wetgeving. Daartoe is de *Monumentenwet 1988* vernieuwd. De verantwoording voor het beschermen van archeologische vindplaatsen komt door deze nieuwe wet grotendeels bij de gemeente te liggen. De gemeente moet de vindplaatsen beschermen door ze aan te geven als archeologiegebieden op de bestemmingsplankaart van het bestemmingsplan. Verder moet de gemeente voorwaarden verbinden aan bouw- of aanlegvergunningen voor projecten die binnen deze archeologiegebieden vallen. Wordt binnen deze archeologiegebieden bouw- of graafwerkzaamheden verricht, met een oppervlak groter dan 100 m², dan zal degene die dit gaat doen, maatregelen moeten nemen om de archeologische vindplaatsen te beschermen. Wanneer bescherming niet mogelijk is, zullen de vindplaatsen moeten worden opgegraven. De aanvrager van de vergunning voor de bodemversturende werkzaamheden (aanleg- of bouwvergunning) betaalt de kosten van bescherming of opgraving van een archeologische vindplaats ('de-verstoorder-betaalt').

Vanaf 2007 is in Wormerland al volgens de uitgangspunten van deze wet gewerkt. In het merendeel van de bestemmingsplannen staat al een paragraaf over archeologie. Alleen in het bestemmingsplan *Bedrijventerreinen* moet dit nog gebeuren. Ook worden in de bouw- of aanlegvergunningen die binnen archeologiegebieden vallen, al voorwaarden met betrekking tot archeologie opgenomen.

Een andere nieuwe taak van de gemeente is dat de gemeente *Programma's van Eisen* voor het opgraven of beschermen van archeologische vindplaatsen moet opstellen of goedkeuren. In Wormerland is dit al geregeld.

In de vernieuwde *Monumentenwet 1988* staat verder dat wanneer de kosten voor opgraven of beschermen voor de verstoorder te hoog worden (= excessief) de gemeente verplicht kan worden gesteld deze kosten te vergoeden. In de wet wordt deze verplichting verder niet uitgewerkt. Sommige gemeenten hebben daarom regelingen opgesteld om te voorkomen dat de zij straks voor alle excessieve kosten op kunnen draaien. In Wormerland is dit niet geregeld. Om deze reden wordt in de *Archeologienota Wormerland 2009* een regeling voorgesteld waarin wordt aangegeven wanneer wel en wanneer niet zal worden overgegaan tot het vergoeden van excessieve kosten (bijlage 3).

Nieuw is verder dat in deze Archeologienota dieptematen worden gegeven. Voor verstoringen van de bodem die binnen deze dieptematen vallen, is het nemen van maatregelen met betrekking tot archeologie niet verplicht. Hiermee wordt voorkomen dat onnodig archeologisch onderzoek wordt gedaan.

Tenslotte worden in deze nota dat voor enige zeer bijzondere, waardevolle vindplaatsen in de toekomst wat scherpere beschermingsmaatregelen komen.

Wanneer de gemeente zich niet aan de nieuwe wettelijke regels houdt, kan dit de volgende gevolgen hebben:

1. De provincie kan de gemeente verplichten binnen een jaar een bestemmingsplan 'archeologievriendelijk' te maken, ook wanneer het betreffende bestemmingsplan nog niet vernieuwd hoeft te worden.
2. De provincie kan wanneer de gemeente niets met haar zienswijze voor een bestemmingsplan doet, een reactieve aanwijzing geven. Dit betekent dat (een deel van) het bestemmingsplan waar de aanwijzing op betrekking heeft, niet in werking treedt.
3. De provincie kan zienswijzen indienen tegen een verleende bouwvergunning wanneer in de vergunning geen (relevante) voorwaarden met betrekking tot archeologie zijn opgenomen.

De wet heeft de volgende financiële gevolgen voor de gemeente:

1. De gemeente moet als opdrachtgever voor bouwwerken of andere bodemversturende activiteiten (aanleg riolering etc.) geld en tijd reserveren voor archeologie. De kosten voor archeologie zullen, net als de kosten voor bodemsaneringen of voor het behoud van flora en fauna, in de begroting van de betreffende projecten moeten worden opgenomen.
2. De administratieve lasten voor de gemeente zullen toenemen. Als tegemoetkoming in de toegenomen administratieve lasten ontvangt de gemeente elk jaar van het Rijk een bedrag van € 2.910,- (prijspeil 2008).
3. De gemeente zal in bepaalde gevallen de excessieve kosten moeten betalen aan verstoorders die een in verhouding dure opgraving moeten laten uitvoeren. Het Rijk geeft jaarlijks aan de gemeenten een bijdrage in de excessieve kosten voor archeologie. Voor Wormerland bedraagt dit € 1.039.

Archeologie en een archeologienota

Kennis over het verleden

Archeologen zien de bodem als een groot archief waarin gegevens over ons verleden zijn opgeslagen. Vaak is het bodemarchief de enige plaats waar nog informatie over bepaalde perioden uit de geschiedenis is te vinden. Door bestudering van dit archief is de afgelopen honderdvijftig jaar de bewoningsgeschiedenis van Nederland herschreven. Dacht men rond 1850 nog dat de eerste Nederlanders Batavieren waren die aan het begin van de jaartelling vanuit Duitsland op vloten over de Rijn ons land binnen dreven, dankzij de archeologie weten we nu dat Nederland al 250.000 jaar geleden werd bewoond door jagers die in een toendra-achtig, Siberisch sneeuwlandschap met speren op jacht gingen naar mammoeten, rendieren, poolvossen en ander wild. En nog dagelijks worden nieuwe feiten over de Nederlandse geschiedenis door archeologen aan het licht gebracht.

Publieke belangstelling

Niet alleen wetenschappers hebben belangstelling voor archeologie, ook het grote publiek is geïnteresseerd in de manier waarop onze voorouders werkten en leefden. De belangstelling voor geschiedenis en archeologie is de afgelopen jaren flink toegenomen. Dit blijkt uit de vele programma's op televisie over geschiedenis en archeologie, de groei van historische en archeologische verenigingen, het oprichten van op geschiedenis en archeologie gebaseerde themaparken (b.v. Archeon), de toename van het aantal studenten archeologie en het hoge aantal bezoekers van geschiedkundige en archeologische tentoonstellingen. Wanneer tijdens open dagen duizenden belangstellenden een opgraving bezoeken, wekt dit al geen verwondering meer.

Opmerkelijk is dat vooral de geschiedenis van de eigen streek en familie zich in groeiende populariteit mag verheugen. Vooral de Zaanstreek kent een groot aantal historische verenigingen met honderden, of zelfs duizenden leden. In Wormerland zijn twee historische verenigingen, te weten het Historisch Genootschap Wormer en de Oudheidkundige Commissie Jisp.

Bedreiging

Het belang van het bodemarchief voor de bestudering van onze geschiedenis en de toenemende interesse voor archeologie staan in schril contrast met de schade die wordt toegebracht aan het bodemarchief. De voormalige Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, thans Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), heeft berekend dat tussen 1950 en 2000 bijna een derde deel van alle archeologische vindplaatsen is vernietigd door onder andere bouwactiviteiten, grootschalige cultuurtechnische ingrepen, infrastructurele projecten, natuurontwikkeling, grondwaterpeilverlaging en intensivering van de landbouw. Slechts 2% hiervan is archeologisch onderzocht, de rest is ongezien verloren gegaan. Wanneer de ontwikkelingen in dit tempo doorgaan, zal binnen vijftig tot honderd jaar het bodemarchief voor het grootste deel zijn vernietigd. Het Verdrag van Malta,

dat verwerkt is in de vernieuwde Monumentenwet 1988, moet deze vernietiging tegen gaan.

Door de vernieuwde Monumentenwet 1988 is de bescherming van het archeologisch erfgoed grotendeels een gemeentelijke taak geworden. Het is dan ook logisch dat steeds meer gemeenten over gaan tot het voeren van een archeologisch beleid of het aanstellen van een archeoloog. Waren er begin jaren zestig nog maar vijf gemeenten met een eigen archeoloog, nu zijn het er meer dan vijftig, hebben en wonen meer dan zeven miljoen mensen in een gemeente waar een structureel archeologisch beleid wordt gevoerd. Sinds 1 september 2008 werkt de gemeente Wormerland samen met de gemeente Zaanstad op het gebied van archeologie.

Archeologienota

Om duidelijk te maken hoe de gemeente Wormerland de archeologie gaat beschermen, conform de uitgangspunten van de vernieuwde Monumentenwet 1998, is deze archeologienota geschreven. Het informele beschermingsbeleid, zoals dat de afgelopen jaren door de gemeente is gevoerd, zal door deze nota tot formeel beleid worden gemaakt. Zo kunnen de provincie en het rijk via de nota kennis nemen van het archeologisch beleid van de gemeente Wormerland.

Een andere reden om een archeologienota te schrijven is het algemene karakter van de vernieuwde Monumentenwet 1988. In een archeologienota kan de gemeente onderdelen van deze wet toespitsen op de specifieke gemeentelijke situatie.

Een laatste reden om een archeologienota op te stellen is dat de gemeente de kosten voor archeologisch onderzoek aan bedrijven en particulieren moet vergoeden wanneer deze kosten excessief zijn. De gemeente moet duidelijk omschrijven wanneer zij de opgravingskosten excessief vindt en wie voor een vergoeding in aanmerking komen.

Met een eigen, op de typisch Wormerlandse situatie toegespitste archeologienota, kan de gemeente haar taak om archeologische vindplaatsen te beschermen of op te graven, goed vervullen. Op deze manier zal worden voorkomen dat archeologische vindplaatsen tijdens grondwerkzaamheden ongezien verloren gaan. Dit is van groot belang voor de geschiedenis van Wormerland en de Zaanstreek.

Archeologie, cultuurhistorie, natuur en landschap

Archeologie staat niet op zich. Het vertelt iets over het verleden, maar dat doen oude panden, molens, fabrieken ook, net als allerlei landschappelijke verschijnselen als oude sloten, wegen en dijken. Archeologie is daarom onlosmakelijk verbonden met de overige cultuurhistorische elementen in het landschap, en met het landschap zelf.

Juist in de gemeente Wormerland is dit van groot belang. Het Wormer- en Jisper veld is aan de ene kant een prachtig natuurgebied, maar aan de andere kant een veenontginning uit de Middeleeuwen. De sloten, de weilanden, het Zwet, de

Merken, de Poel zijn allemaal door boeren in de Middeleeuwen gegraven of ontgonnen. Dit middeleeuwse landschap is in Wormerland voor een groot deel nog ongeschonden aanwezig. Hierdoor is het mogelijk om oude, middeleeuwse vindplaatsen (huizen, dijken) in hun oorspronkelijke context te zien en te bestuderen. En de aanwezigheid van deze middeleeuwse vindplaatsen, geeft op haar beurt weer een extra waarde aan het landschap. Niet alleen de middeleeuwse ontginningspatronen liggen er gewoon nog (oude sloten, oude dijken, de weilanden), ook de resten van de boerderijen van de mensen die het land ontgonnen hebben, zijn nog in de bodem te vinden.

Maar ook de 17^e en 18^e eeuwse fase van het landschap, toen er in het Wormer- en Jisperveld tientallen molens en traankokerijen stonden, is nog aanwezig. De molenplaatsen en de plekken waar de kokerijen liggen, zijn nog begraven in de grond. Langs de bewoningslinten zijn zelfs nog gebouwen uit deze tijd aanwezig (enige 17^e en 18^e eeuwse huizen en sluizen, pakhuizen, molen de Koker). En aangezien de Zaanstreek misschien wel het oudste industriegebied van Europa is, en Wormer en Jisp daar een belangrijk onderdeel van uit maakten, is de aanwezigheid van resten van de (molen)industrie in een nog vrijwel ongeschonden landschap van groot belang. En ook hier geldt weer dat de aanwezigheid van deze archeologische resten een meerwaarde geeft aan het landschap en aan de nog bestaande gebouwen uit die tijd.

Wanneer daarom binnen de gemeente beleid wordt gemaakt dat betrekking heeft op het landschap (b.v. over ontwikkelingen in het veld, baggerprojecten of natuurbeleid) of op de andere cultuurhistorische elementen (b.v. over gebouwde monumenten) of wanneer er een overkoepelend beleid komt (b.v. een structuurvisie) zal archeologie daarin moeten worden meegenomen.

Bestaand kader

Internationaal beleid

Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed (herzien), Valletta, 16 januari 1992 (Verdrag van Malta, 1992)

Dit is een verdrag van de Raad van Europa. Artikel 5 van het Verdrag van Malta, zoals dit verdrag in de wandelgangen wordt genoemd, geeft aan dat archeologische vindplaatsen in de bodem behouden moeten blijven (behoud *in situ*) door het nemen van planologische maatregelen. Ontwikkelaars, planologen, stedenbouwkundigen en archeologen zullen in de plannen die zij ontwikkelen de archeologische waarden in de bodem moeten ontzien. Dit kan bijvoorbeeld door op de plaats van een archeologische vindplaats geen gebouw neer te zetten maar een speelweide aan te leggen. De overheid dient ervoor zorg te dragen dat archeologische vindplaatsen op kaarten worden aangegeven zodat ze zichtbaar zijn en er bij het opstellen van bouwplannen en ruimtelijke ordeningsplannen rekening mee kan worden gehouden.

Is behoud *in situ* niet mogelijk dan zullen de vindplaatsen door middel van een archeologische opgraving moeten worden veiliggesteld (behoud *ex situ*). Artikel 6 stelt de financiering aan de orde. Hier geldt het principe van 'de verstoorder betaalt', wat betekent dat degene die het initiatief neemt tot een bodemversturende activiteit de kosten van archeologisch (voor)onderzoek dient te vergoeden. Tevens dient de verstoorder tijd beschikbaar te stellen voor een (voor)onderzoek.

Nationaal beleid

Monumentenwet 1988 (1988, herzien 2007)

In de Monumentenwet 1988 worden niet alleen regels gegeven met betrekking tot gebouwde monumenten maar ook met betrekking tot archeologie. De belangrijkste regels voor archeologie hebben betrekking op het aanwijzen van terreinen als beschermd archeologisch rijksmonument, de verplichting om archeologiegebieden in het bestemmingsplan op te nemen, het vergoeden van excessieve kosten het aangeven wie in aanmerking komt voor het verkrijgen van een opgravingsvergunning en het bepalen wie eigenaar is van archeologische vondsten.

De Nota Belvédère (1999)

In juli 1999 is door het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap, het ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en het ministerie van Verkeer en Waterstaat de *Nota Belvédère* uitgegeven. In deze nota over de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening wordt gesignaleerd dat wanneer geen bewust cultuurhistorisch beleid binnen de ruimtelijke ordening wordt gevoerd, het gevaar bestaat dat alle delen van het land op elkaar gaan lijken. Deze vervlakking en verschraving kan worden tegengegaan door bij het opstellen van inrichtingsplannen gebruik te maken van aanwezige cultuurhistorische (en dus ook archeologische) kenmerken, zoals die bijvoorbeeld staan aangegeven op een cultuurhistorische waardenkaart.

Gebouwde monumenten, historisch geografische elementen (b.v. dijken, wegen, verkavelingspatronen) en archeologische monumenten moeten dan ook niet alleen worden beschermd, maar ook worden gebruikt als inspiratiebron voor de inrichting van het landschap. Dit wordt wel aangeduid met de term 'behoud door ontwikkeling'. Cultuurhistorie moet een volwaardig onderdeel worden in de planologische procedures en processen.

Wet Kenbaarheid Publiekrechtelijke Beperkingen (WKPB)

De wet Kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen eist dat een gemeente alle beperkingen per preceel in het kadaster registreert. Voor archeologie is de wet van belang omdat de beperkingen die archeologische monumenten met zich mee brengen, moeten worden geregistreerd.

Wet ruimtelijke ordening (2008)

Voor archeologie is van belang dat in deze wet de goedkeuringsbevoegdheid van de provincie vervalt bij het toetsen van bestemmingsplannen. Daarnaast vervallen ook de Artikel 19 procedures, de vrijstellingsprocedures om mee te kunnen werken aan gewenste plannen die niet passen binnen het bestemmingsplan. De provincie kan via zienswijzen reageren op het ontwerpbestemmingsplan, ontheffingsprocedures en projectbesluiten (zie Provinciaal beleid).

Nieuwe Wet ruimtelijke ordening, onderdeel grondexploitatie (Grondexploitatiewet) (2008)

Het rijk wil hiermee de gemeenten een meer op de eisen van vandaag toegespitst publiek rechtelijk instrumentarium (exploitatieplan) bieden voor het kostenverhaal bij particuliere grondexploitaties. In de kostenlijst van kosten die op particuliere grondexploitanten kunnen worden verhaald, zijn ook opgenomen de kosten van het verrichten van onderzoek, waaronder in ieder geval begrepen grondmechanisch en milieukundig bodemonderzoek, akoestisch onderzoek, ander milieukundig onderzoek én archeologisch onderzoek. Bij de kosten voor voorzieningen worden milieuhygiënische, archeologische of vanuit volksgezondheidsoogpunt noodzakelijke voorzieningen opgevoerd. Hierbij kan voor archeologie worden gedacht aan voorzieningen voor behoud van archeologische vindplaatsen. Ook kunnen bestuurslasten worden verhaald en kan een fonds worden ingesteld om excessieve kosten voor archeologisch onderzoek uit te betalen.

Provinciaal beleid

Wettelijke taken van de provincie

Provincies hebben in de Wro hun goedkeuringsbevoegdheid voor bestemmingsplannen verloren. Provincies kunnen wel via verordeningen beleidskaders stellen voor gemeentelijk ruimtelijk beleid; deze worden vastgelegd in een provinciale verordening. Daarnaast kan de provincie een pro-actieve aanwijzing geven. Zij kan bijvoorbeeld eisen dat binnen een jaar een bestemmingsplan wordt vastgesteld. Wanneer een bestemmingsplan is vastgesteld, kan de provincie achteraf een reactieve aanwijzing geven. Het (deel van het) bestemmingsplan waar deze aanwijzing betrekking op heeft, treedt dan niet in werking.

Attentiegebieden

Provinciale Staten krijgen in de herziene Monumentenwet 1988 de mogelijkheid om gemeenten te dwingen geldende bestemmingsplannen *archeologievriendelijk* te maken. Daartoe kan de provincie attentiegebieden aanwijzen (art. 44, Monumentenwet 1988).

Archeologietaken binnen andere wettelijke verantwoordelijkheden

De provincie verleent op grond van de Ontgrondingenwet en haar eigen provinciaal beleid

vergunningen voor ontgrondingen. In deze vergunningprocedures is de provincie bevoegde overheid. Dit betekent dat de provincie archeologie moet laten meewegen bij de vergunningprocedure. Indien de provincie als voorwaarde voor een ontgrondingsvergunning stelt dat er dient te worden opgegraven, dan komen de kosten daarvoor in principe voor de initiatiefnemer van de ontgrondingen. De Monumentenwet 1988 voorziet erin dat de provincie bijdraagt indien de kosten redelijkerwijs niet ten laste van de initiatiefnemer kunnen worden gebracht; dit zijn de excessieve kosten van ontgrondingen.

Provinciaal archeologisch beleid

Het archeologisch beleid van het provinciaal bestuur van Noord-Holland is vastgelegd in het *Cultuurconvenant* tussen het rijk en de provincie Noord-Holland, de *Provinciale Cultuurnota Cultuur op de kaart 2009-2012*, het *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie*, de *Gedraglijn Compensatie* en het *Streekplan Noord-Holland Zuid, met partiële herzieningen*. Het beleid is enerzijds gebaseerd op wettelijke verplichtingen, anderzijds op autonoom cultuurhistorisch provinciaal beleid. Het beleid richt zich op het leesbaar houden van de niet-compleet beschreven ontwikkelingsgeschiedenis van het westen van Nederland. Daarbij dient de samenleving te profiteren van het archeologisch erfgoed, onder meer door het beter herkenbaar en toegankelijk maken en het toepassen als inspiratiebron. Het doel wordt bereikt via "behoud door ontwikkeling", in de praktijk betekent dit doorgaans vooral "behoud door versterking". Dit houdt in dat bepaalde objecten of patronen in een gebied beter leesbaar worden gemaakt, waarbij geplande activiteiten in een bepaald plangebied vaak het aanknopingspunt vormen.

Zowel in de eigen ruimtelijke plannen als in de door de provincie te toetsen plannen van derden wordt het behoud in de bodem van archeologische waarden als afwegingscriterium meegenomen. Indien behoud in de bodem niet mogelijk is, dient door onderzoek de archeologische informatie te worden veilig gesteld.

Provinciale en gemeentelijke depots

De provincie is met de herziene Monumentenwet 1988 verantwoordelijk voor het instandhouden van depots en krijgt de mogelijkheid om te bepalen welke gemeenten in aanmerking komen voor het houden van een eigen depot.

Naar verwachting zal de provincie Noord-Holland waar mogelijk de huidige gemeentelijke depots als zodanig laten voortbestaan. De provincie kan voorwaarden stellen aan het onderhoud van het depot.

Omdat aan het beheer van een Depot voor Bodemvondsten tevens de juridische eigendom van de daarin gedeponeerde bodemvondsten is gekoppeld (Monumentenwet 1988 art. 50 en 51, Monumentenwet 1988), is het van belang dat

de depotruimte van Wormerland in de naaste toekomst voldoet aan genoemde eisen, voor zover dat nog nodig is. Het depot van de gemeente Wormerland is gevestigd in het gebouw van het gemeentelijk depot van de gemeente Zaanstad, aan de Tuinstraat 27 in Zaandijk.

Op het gebied van de archeologische erfgoededucatie wordt een belangrijke rol in het provinciaal archeologisch beleid vervuld door het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten. Hier worden vondsten uit opgravingen bewaard, ontsloten en voor bruiklening ter beschikking gesteld en archeologische toevalsvondsten aangemeld.

Leidraad Provinciaal Omgevingsbeleid (1998)

In deze Leidraad wordt veel waarde gehecht aan het zichtbaar maken van cultuurhistorische waarden binnen de provincie op een cultuurhistorische waardenkaart. Zo kunnen deze waarden bij de planontwikkeling worden betrokken. Omdat niet alle archeologische waarden bekend zijn, zullen voorafgaand aan het ontwikkelen van beleids- of bouwplannen, in de plangebieden aanvullende inventarisaties moeten worden verricht. Wanneer deze zijn uitgevoerd, kan worden gekeken of het mogelijk is de eventueel aanwezige waarden te behouden. Is dit niet mogelijk dan zullen deze waarden moeten worden opgegraven. In deze leidraad worden hiertoe specifiek de bestemmingsplannen genoemd als belangrijk instrument.

Gedragslijn voor compensatie bij verlies van natuurlijke en landschappelijke waarden (2000)

Door deze provinciale gedragslijn wordt in feite al een deel van de Malta-wetgeving verplicht gesteld. De provincie stelt hierin dat zij alleen medewerking verleent aan ruimtelijke ordenings- of bouwplannen van derden wanneer de archeologische waarden binnen het betreffende plangebied in kaart zijn gebracht. Gaan desondanks de archeologische waarden toch verloren, bijvoorbeeld omdat planaanpassing niet mogelijk is, dan zullen zij moeten worden opgegraven.

Provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart (2001)

Een belangrijk instrument voor het provinciaal beleid is de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart 2001. Op deze kaart staan de gebieden die voor Noord-Holland van historisch geografisch en archeologisch belang zijn. Ook worden de beschermde monumenten aangegeven. Doel van de kaart is de cultuurhistorische waarden binnen de provincie zichtbaar te maken zodat de ruimtelijke inrichters van goede informatie worden voorzien met betrekking tot deze waarden en daarmee rekening kunnen houden of ze zelfs als inspiratiebron kunnen gebruiken.

Deze kaart is echter geen beleidskaart en hij is per definitie onvolledig, omdat bij het samenstellen van de kaart het niet mogelijk bleek om ten behoeve daarvan aanvullend onderzoek te doen naar aanwezige nog onbekende archeologische vindplaatsen.

Problematisch is dat de naderhand bekend geworden vindplaatsen geen plaats hebben gekregen op de Cultuurhistorische Waardenkaart. De provincie heeft plannen de Cultuurhistorische Waardenkaart te vernieuwen maar op welke wijze deze vernieuwing gaat plaatsvinden is nog onduidelijk.

Streekplan Noord-Holland Zuid (2003)

De provincie Noord-Holland kent twee grote Streekplannen (Noord en Zuid) en vele regionale Streekplannen. In het Streekplan voor de noordelijke helft van het grondgebied is archeologie goed uitgewerkt, voor het zuiden is dat niet het geval. De provincie stelt in het Streekplan Noord-Holland Zuid kortweg dat de cultuurhistorische en landschappelijke waarden bij ruimtelijke ontwikkelingen dienen te worden gerespecteerd en gebruikt als inspiratiebron voor de versterking van ruimtelijke en culturele identiteiten. Dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk, provincie, gemeenten en andere betrokken partijen.

Gemeentelijk beleid

Structuurplan Wormerland (2002)

In het Structuurplan Wormerland wordt in hoofdlijnen de koers uitgezet op het gebied van de ruimtelijke ontwikkeling in Wormerland tot rond 2015. In het structuurplan wordt aangegeven dat de oude bewoningslinten van Wormer, Jisp, Oost-Knollendam en Neck van hoge archeologische waarde zijn en dat ook in het Wormer- en Jisperveld een groot aantal kleine archeologische vindplaatsen liggen. De archeologische vindplaatsen moeten worden beschermd conform het Verdrag van Malta.

Monumentenverordening Wormerland (2005)

Via de artikelen 4 en 5 van de Monumentenverordening heeft de gemeente de mogelijkheid een terrein aan te wijzen als beschermd monument.

Het nieuwe gemeentelijk archeologisch beleid

Behoud gaat boven opgraven

Het nieuwe gemeentelijk archeologisch beleid van Wormerland wordt gebaseerd op de uitgangspunten van het Verdrag van Malta en de vernieuwde Monumentenwet 1988. Daarnaast zal ook de typisch Wormerlandse situatie en de Wormerlandse historie een zeer bepalend onderdeel van dit beleid vormen.

Behoud via het bestemmingsplan

Het behouden van vindplaatsen kan de gemeente volgens de nieuwe wet bereiken door op de kaart van het bestemmingsplan de gebieden aan te geven waar archeologische vindplaatsen te verwachten zijn. Deze gebieden zijn de zogenaamde archeologiegebieden en moeten op de bestemmingsplankaart worden aangeduid met de code WR-A. Een kaart met daarop de archeologiegebieden binnen de gemeente is als bijlage 1 aan deze nota toegevoegd.

Aan deze archeologiegebieden worden regels verbonden ter bescherming van de archeologische vindplaatsen. Voorbeelden voor deze regels, die in het bestemmingsplan aan de archeologiegebieden worden gekoppeld, zijn als bijlage 2 in deze nota opgenomen.

Wanneer voor werkzaamheden, groter dan 100 m², in bovengenoemde archeologiegebieden een bouw-, of aanlegvergunning noodzakelijk is, of een projectbesluit genomen moet worden of een ontheffing moet worden gegeven in het kader van de *Wet ruimtelijke ordening*, kan de aanvrager van de vergunning door de gemeente worden verplicht maatregelen te treffen om een vindplaats te beschermen of op te graven.

In Wormerland zijn zes bestemmingsplannen. Hiervan zijn er vijf al voorzien van een archeologische paragraaf. Alleen het bestemmingsplan *Bedrijventerreinen*, dat momenteel wordt gemaakt, moet nog van een dergelijke paragraaf worden voorzien.

Wanneer de bestemmingsplannen over een paar jaar worden herzien, zullen ook de archeologiegebieden opnieuw moeten worden bekeken. Het kan immers zijn dat door voortschrijdend inzicht duidelijk is geworden dat bepaalde gebieden niet meer van archeologische waarde zijn (omdat ze zijn bebouwd waarbij de archeologische vindplaatsen zijn opgegraven) of juist wel van archeologisch belang blijken te zijn (nieuwe ontdekkingen).

Ontwerpbesluit 1: Het bestaande beleid voortzetten om in nieuwe bestemmingsplannen archeologiegebieden op te nemen, gebaseerd op de bij deze nota gevoegde kaart en om aan bouw- of graafwerkzaamheden groter dan 100 m ² die binnen deze gebieden vallen, voorwaarden met betrekking tot archeologie te verbinden

Oppervlaktematen

In principe hebben bovengenoemde regels in het bestemmingsplan, geheel conform de Monumentenwet 1988, alleen betrekking op bouwplannen met een oppervlak groter dan 100 m². Dit is een nogal willekeurige maat. Er zijn gebieden waar de archeologische vondsten heel dicht op elkaar liggen en er zijn gebieden waar archeologische vindplaatsen juist wijd verspreid liggen. Wanneer in het bestemmingsplan een oppervlaktemaat van 100 m² wordt gehanteerd, zal in sommige gevallen juist geen archeologisch onderzoek worden uitgevoerd, terwijl het wel nodig is, terwijl in andere gevallen juist onderzoek wordt verricht terwijl het helemaal niet nodig is.

De gemeenteraad heeft via art. 41a van de Monumentenwet 1988 de mogelijkheid om voor bepaalde delen van het bestemmingsplan een afwijkend oppervlak te laten gelden als minimummaat waarbinnen de bodem verstoord mag worden zonder dat maatregelen met betrekking tot archeologie nodig zijn. Wanneer de gemeente voor bepaalde delen van haar grondgebied een *kleinere ondergrens* hanteert kunnen in die gebieden waar de vindplaatsen dicht op elkaar liggen, ook aan kleinere bouwplannen voorwaarden met betrekking tot archeologie worden gekoppeld.

Op het platteland wordt voor bijzondere gebieden vaak een ondergrens van 50 m² gehanteerd. Voorbeelden van Noord-Hollandse plattelands gemeenten waar een dergelijke ondergrens wordt gebruikt, zijn Graft-De Rijk, Volendam-Edam, Huizen en de Haarlemmermeer. Om deze reden wordt voorgesteld om binnen Wormerland voor bepaalde belangrijke historische plaatsen een ondergrens te hanteren van 50 m². Deze belangrijke historische plaatsen, aangegeven op de kaart bijlage 1, zijn:

1. de plaats waar de middeleeuwse kerk van Wormer gestaan heeft (waar nu de Nederlands Hervormde kerk aan de Kerkstraat staat);
2. de plaats waar de middeleeuwse kerk van Jisp gestaan heeft (waar nu de Nederlands Hervormde kerk aan de Dorpsstraat staat);
3. de plaatsen waar traankokerijen gestaan hebben (enige terreinen in Jisp en mogelijk in Oost-Knollendam en Wormer).

In het buitengebied (de veenweiden) liggen de archeologische vindplaatsen, zoals middeleeuwse ontginningsboerderijen en molenplaatsen, wijd verspreid. De kans dat bij een ingreep van 100 m² een vindplaats wordt verstoord is daarom niet groot. Voor deze gebieden kan - gebaseerd op hetzelfde artikel 41a van de Monumentenwet 1988 – om deze reden een *grotere ondergrens* worden gehanteerd dan de 100 m² uit de wet. Voorgesteld wordt om voor deze gebieden een minimummaat van 2000 m² te hanteren. Ook dit gebeurt in andere delen van Noord-Holland.

Dieptematen

Uit archeologisch onderzoek in diverse delen van Wormerland blijkt dat archeologische sporen langs oude bewoningslinten en in oude bewoningskernen te verwachten zijn op een diepte van 50 cm op die plaatsen waar bebouwing heeft gestaan. Door het bebouwen en het bijbehorende grondgebruik is de bovenste 50 cm van de bodem verstoord waardoor de archeologische vindplaatsen pas op 50

cm diepte beginnen. Daarom wordt voorgesteld om in de bestemmingsplannen voor de oude dorpskernen deze dieptemaat te gebruiken als maat waarboven de bodem verstoord mag worden zonder de verplichting tot het treffen van maatregelen met betrekking tot archeologie.

In de weidegebieden is het normale grondgebruik vaak minder verstorend geweest dan in de bewoonde gebieden. Het is immers eeuwenlang grasland geweest waar weinig werd gegraven. Daarom wordt voorgesteld om in het buitengebied een dieptemaat van 30 cm te hanteren als maat waarboven de grond verstoord mag worden zonder de verplichting maatregelen met betrekking tot archeologie te nemen. Bij de buitendijkse gebieden langs de Zaan en op de binnendijkse plaatsen langs de Zaan waar oude fabrieken staan, liggen de vondsten juist diep en zijn afgedekt met ophooglagen. Daarom wordt voor deze gebieden een dieptemaat van 80 cm gehanteerd.

Ontwerpbesluit 2: Op Wormerland toegespitste minimum oppervlakte- en diepte maten opnemen in het bestemmingsplan. Bouwplannen die binnen deze minimummaten vallen, hoeven geen maatregelen met betrekking tot archeologie te nemen.

Voor alle duidelijkheid: een bouwplan hoeft óf alleen maar binnen de minimum oppervlakte maat óf alleen maar binnen de minimum dieptemaat te vallen om ervoor te zorgen dat er geen archeologisch onderzoek plaats hoeft te vinden.

Aanduiding in het bestemmingsplan	Grootte van de verstoring van oppervlak waarboven archeologie maatregelen verplicht zijn	Verstoringsdiepte waar beneden archeologie maatregelen verplicht zijn	Ligging
Waarde archeologie WR A-1	100 m ²	50 cm	Oude bewoningslinten en kernen.
Waarde archeologie WR A-2	2000 m ²	30 cm	Buitengebied
Waarde archeologie WR A-3	100 m ²	80 cm	Bepaalde gebieden langs de Zaan
Waarde archeologie WR A-4	50 m ²	30 cm	Rond oude kerken, bij de schans, bij molens en bij traankokerijen

Bij uitzonderlijke situaties, bijvoorbeeld wanneer een terrein 150 jaar lang niet verstoord is geweest omdat er een gebouw op stond, kan van deze maten worden afgeweken.

Het voordeel van het hanteren van de op Wormerland toegespitste maten is dat onnodig archeologisch onderzoek wordt voorkomen en dat kleine, belangrijke vindplaatsen niet verloren gaan. Momenteel wordt in de bestemmingsplannen van Wormerland nog niet gewerkt met dergelijke afwijkende maten. Bij de eerstvolgende herziening van de bestemmingsplannen zullen deze nieuwe maten dan ook worden gebruikt.

Toepassing van de wet in de praktijk: bouw- of aanlegvergunningen

Wanneer iemand een bouw- of aanlegvergunning aanvraagt, wanneer een projectbesluit nodig is of een ontheffing van het bestemmingsplan, wordt op de kaart van het bestemmingsplan gekeken of de werkzaamheden waarvoor de vergunning wordt aangevraagd binnen een archeologiegebied vallen.

Vallen de werkzaamheden binnen een archeologiegebied, dan wordt gekeken of de verstoring van de bodem valt binnen het minimumoppervlak dat volgens het bestemmingsplan verstoord mag worden. Blijft de verstoring binnen dit oppervlak dan hoeven verder geen maatregelen met betrekking tot archeologie worden genomen.

Is de verstoring groter dan het aangegeven minimumoppervlak dan wordt gekeken of de verstoring dieper gaat dan aangegeven minimumdiepte die verstoord mag worden. Blijft de verstoring binnen die diepte dan hoeven geen maatregelen met betrekking tot archeologie worden genomen. Is de verstoring echter dieper dan de maximumdiepte die verstoord mag worden, dan komt in de vergunning voor de werkzaamheden te staan dat de aanvrager een verkennend archeologisch onderzoek moet laten uitvoeren, eventueel gevolgd door een opgraving of maatregelen om een vindplaats te beschermen.

Een verkennend archeologisch onderzoek is vaak een historisch onderzoek in het archief in combinatie met een archeologisch booronderzoek of een proefsleuf (= kleine proefopgraving). Een verkennend onderzoek moet worden uitgevoerd omdat verwacht wordt dat op het betreffende terrein één of meer archeologische vindplaatsen liggen. Het kan echter zijn dat in het verleden de bodem stevig is vergraven waardoor de vindplaats(en) al zijn vernietigd.

Blijkt het terrein na dit verkennend onderzoek toch niet van archeologische waarde te zijn, dan hoeven er verder geen maatregelen met betrekking tot archeologie worden genomen. Is het terrein wél van archeologische waarde, dan wordt door de gemeente gekeken of de voorgenomen bouwwerkzaamheden de archeologische vindplaats(en) op het terrein in de bodem aantasten. Is dit niet zo, dan zijn verdere maatregelen met betrekking tot archeologie niet meer nodig.

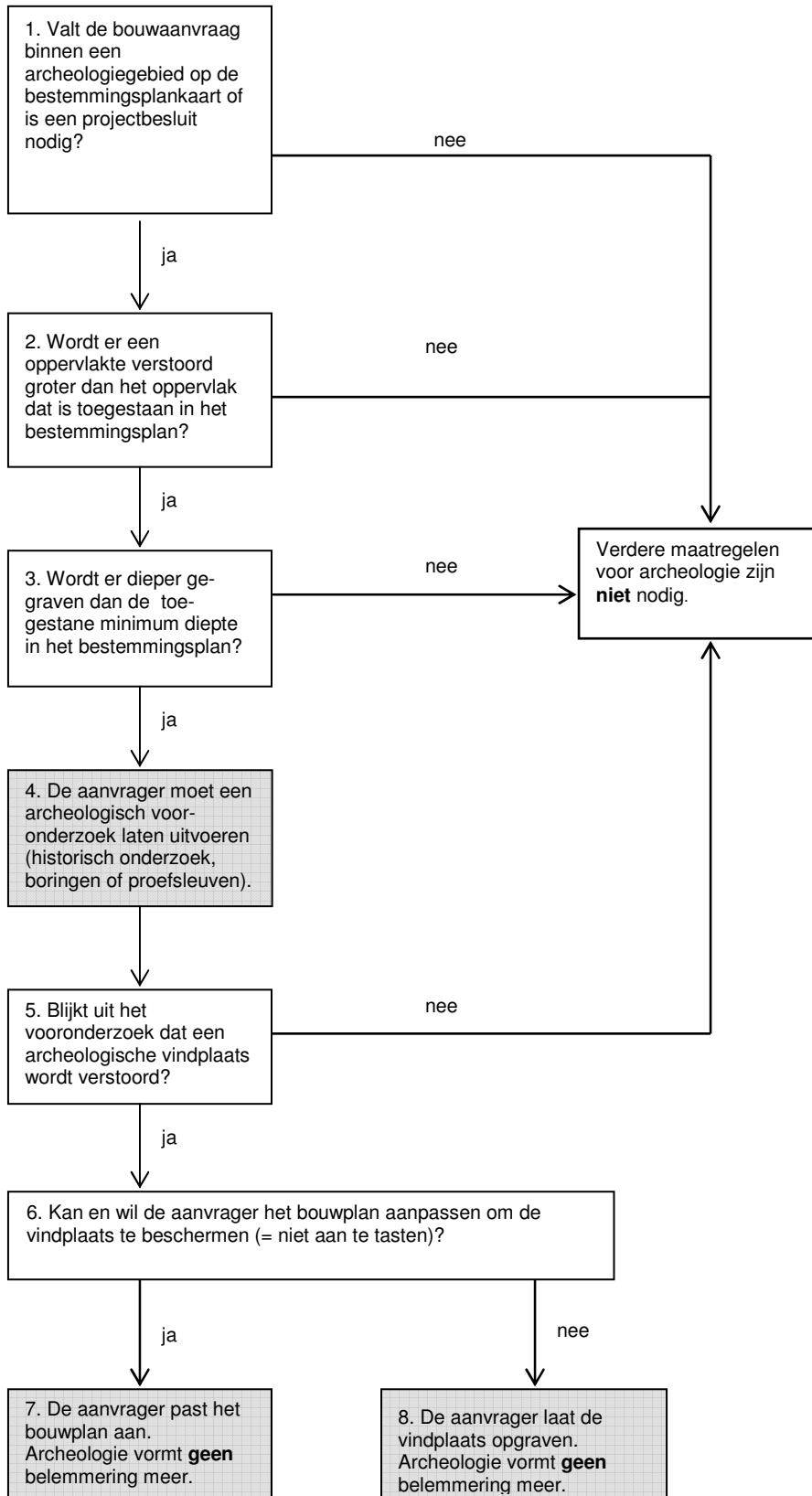
Tasten de werkzaamheden in de bodem de archeologie wél aan dan heeft de aanvrager twee mogelijkheden om de archeologie te beschermen:

- a. Aanpassen van het bouwplan zodat de archeologische vindplaats niet wordt aangetast (b.v. ophogen van de bodem met zand)
- b. Laten opgraven van de vindplaats

De aanvrager kan kiezen op welke manier hij de archeologie in de bodem wil beschermen. De manier waarop dit gebeurt (a of b) wordt als voorwaarde in de vergunning opgenomen. Wanneer één van deze twee mogelijkheden is uitgevoerd, is aan alle archeologische eisen voldaan en kunnen de werkzaamheden verder gaan.

Het Rijk geeft jaarlijks aan de gemeenten een bijdrage in de administratieve lasten voor archeologie. Voor Wormerland bedraagt dit € 2.910,-.

Procedure archeologie in vergunningsaanvraag

Net als bij milieuonderzoek het geval is, mag archeologisch onderzoek ook alleen worden uitgevoerd door gecertificeerde bedrijven. Een lijst met de gecertificeerde bedrijven is te vinden op de website van de SIKB (Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer) of kan bij deze stichting worden aangevraagd.

Voorafgaand aan het uitvoeren van een archeologisch (voor)onderzoek moet de gemeente een Programma van Eisen (PvE) schrijven of, wanneer het PvE door anderen is geschreven, het Programma van Eisen goedkeuren. Het concept rapport over het (voor)onderzoek wordt door de gemeentelijk archeoloog beoordeeld. Zijn opmerkingen worden overgenomen. Bij verschil van mening hierover kunnen onafhankelijke, derde partijen worden gevraagd een oordeel uit te spreken. Bij blijvend verschil van mening beslist het college van B en W over de kwestie.

Archeologie en andere ruimtelijke ordeningsplannen

Het beschermen van vindplaatsen door ze in het bestemmingsplan op te nemen, is slechts één van de middelen die de gemeente heeft om de archeologische vindplaatsen in de bodem te behouden. Binnen een gemeente worden er echter meer ruimtelijke ordeningsplannen gemaakt, zoals structuurvisies, waterplannen, stedenbouwkundige plannen en beeldkwaliteitsplannen. Het is zaak om ook in deze plannen de archeologiegebieden in te brengen. Wanneer de archeologiegebieden in deze plannen staan, geldt archeologie als één van de factoren waar rekening mee moet worden gehouden bij het inrichten van het landschap.

Wanneer in andere ruimtelijke ordeningsplannen de archeologiegebieden zijn aangegeven, kunnen architecten en ontwerpers die deze andere plannen gebruiken, rekening houden met die archeologiegebieden. Het is erg vervelend wanneer er een ontwerper, gebaseerd op bijvoorbeeld een beeldkwaliteitsplan, een bepaald ontwerp maakt, er pas bij de vergunningsaanvraag voor een bouwplan binnen zijn project, achter komt dat hij een archeologisch onderzoek uit moet laten voeren. Had hij dit eerder geweten, dan had hij misschien een ander ontwerp gemaakt

Ontwerpbesluit 3: Archeologische vindplaatsen ook beschermen door ze op te nemen in andere ruimtelijke ordeningsplannen zoals structuurvisies, waterplannen, stedenbouwkundige plannen en beeldkwaliteitsplannen.

Beschermde archeologische monumenten

Een geheel andere manier om archeologische vindplaatsen te behouden is het aanwijzen van een bepaald terrein tot beschermd archeologisch monument. Dit kan via de gemeentelijke *Monumentenverordening Wormerland 2005*. Voor bodemversturende werkzaamheden op een dergelijk terrein moet een monumentenvergunning worden aangevraagd. In deze vergunning worden vervolgens eisen gesteld om de archeologische vindplaatsen in de bodem te beschermen. Dit kan gedaan worden bij vindplaatsen van zeer grote historische waarde.

Kwaliteit archeologisch onderzoek

Een archeologisch onderzoek kan slechts één keer worden uitgevoerd. Is een vindplaats eenmaal opgegraven dan kan het niet opnieuw worden gedaan. Wanneer fouten zijn gemaakt of zaken zijn vergeten, is er geen mogelijkheid dit te herstellen. Een (verkennend) archeologisch onderzoek moet daarom goed doordacht worden uitgevoerd. Om dit te bereiken wordt voorafgaand aan een archeologisch onderzoek een *Programma van Eisen* (PvE) opgesteld. Hierin staat nauwkeurig omschreven wat het belang van de vindplaats is, welke onderzoeksvragen met behulp van deze vindplaats kunnen worden beantwoord en welke gegevens en vondsten de vindplaats kan opleveren. Ook staat er in welke werkzaamheden worden uitgevoerd en op welke wijze. In feite is het een bestek voor een opgraving.

Het opstellen van een PvE kan door de overheid (vaak de gemeente) of door particuliere bedrijven worden gedaan. Een PvE van een particulier bedrijf moet door het bevoegd gezag (vaak de gemeente) worden goedgekeurd.

Aan de hand van het PvE kan degene die een archeologisch onderzoek wil laten uitvoeren offertes aanvragen bij gecertificeerde opgravingsbedrijven. Omdat in een PvE de werkzaamheden nauwkeurig staan omschreven, is een goede vergelijking van verschillende offertes mogelijk.

Omdat de gemeente de instantie is die archeologische voorwaarden in de bouw-aanleg of sloopvergunningen, het projectbesluit of de ontheffing van het bestemmingsplan opneemt, moet ook de gemeente toezicht houden of de voorwaarden ook daadwerkelijk en conform de betreffende vergunning worden uitgevoerd. De gemeentelijk archeoloog houdt in de gaten of en hoe archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd. Wanneer hij constateert dat de voorwaarden met betrekking tot archeologie zoals die in de bouw- aanleg- of sloopvergunning, het projectbesluit of de ontheffing van het bestemmingsplan zijn opgenomen, niet of niet juist worden nageleefd, kan hij de afdeling handhaving hiervan op de hoogte stellen of de Rijksinspectie voor de Archeologie (RIA). Deze hebben de bevoegdheid dan maatregelen te nemen.

De eisen voor het archeologisch veldwerk, dus het daadwerkelijke opgraven of beschermen, staan in de *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie* (KNA). Hierin worden bijvoorbeeld de kwalificaties gegeven waar de medewerkers in het veld aan moeten voldoen, hoe en door wie meetpunten moeten worden uitgezet, hoe vlakken moeten worden aangelegd en zelfs welke soort pen gebruikt moet worden bij het invullen van de vondstkaartjes.

Het is een taak van de Rijksinspectie voor de Archeologie (RIA) om toezicht te houden op de bedrijven en instellingen die archeologisch onderzoek uitvoeren. Ook controleren medewerkers van de RIA de werkzaamheden in het veld. Zij kijken onder andere of er aan de KNA-eisen wordt voldaan. De gemeentelijk archeoloog bezoekt ook de opgravingen en bekijkt ook of er op de juiste wijze wordt gewerkt. Wanneer hij onrechtmatigheden constateert met betrekking tot de uitvoering van de

inhoudelijke archeologische werkzaamheden, kan hij de RIA waarschuwen, die maatregelen kan nemen.

Vergoeding excessieve kosten

Volgens artikel 42 van de vernieuwde Monumentenwet 1988 kunnen Burgemeester en Wethouders een schadevergoeding toekennen aan een verstoorder wanneer hij:

a) schade lijdt ten gevolge van het weigeren van een vergunning vanwege archeologie

b) schade lijdt omdat hij verplicht is maatregelen te treffen met betrekking tot archeologie.

Uit de bij deze wet behorende Memorie van Toelichting, vergaderjaar 2003-2004, blz. 48 blijkt dat bij dit laatste wordt vooral gedacht aan de kosten die hij of zij maakt door het laten uitvoeren van een opgraving. Deze kosten zijn namelijk vrij hoog in vergelijking met kosten die gemaakt moeten worden voor het beschermen van een vindplaats.

Wanneer een terrein van zodanig historisch belang is, dat het niet verstoort mag worden, wordt het aangewezen als beschermd rijks of gemeentelijk monument. In dat geval mag niet in de bodem worden gegraven.

In alle andere gevallen mag wel in de bodem worden gegraven maar moeten, conform de wet, maatregelen worden genomen om de archeologie te beschermen. Dit betekent dat in Wormerland vanwege de nieuwe wet in principe geen vergunningen worden geweigerd omdat er archeologische vindplaatsen in de bodem aanwezig kunnen zijn. Er zullen dus ook geen verzoeken tot schadevergoeding vanwege het weigeren van een vergunning worden ingediend.

Er kunnen in een verleende vergunning echter wel eisen worden opgenomen om archeologie in de bodem te beschermen door het plan aan te passen of, wanneer dit niet mogelijk is, de archeologische vindplaats te laten opgraven. Voor dit laatste geval, het opgraven, kan een deel van de kosten door de gemeente worden vergoed wanneer deze kosten niet meer redelijk zijn. Ze worden dan *excessief* genoemd. Het is aan de gemeente te bepalen wanneer zij de kosten excessief vindt. Of de kosten excessief zijn, hangt volgens de Memorie van Toelichting ondermeer af van het percentage dat de kosten voor een opgraving uitmaken ten opzichte van de totale bouwkosten en de mogelijkheid om naar een andere locatie om te zien of het plan aan te passen.

Om een vergoeding van de kosten te krijgen, moet de aanvrager zelf een verzoek indienen bij B en W. Hierbij moet wel opgemerkt te worden dat het juist het doel van de wet is de kosten voor archeologie bij de aanvrager van de vergunning te leggen. Zo wordt de aanvrager bewogen om maatregelen te treffen om archeologische vindplaatsen te ontzien of om niet in archeologiegebieden te bouwen. Wanneer de gemeente alle kosten of een groot deel van de kosten voor het opgraven van een vindplaats gaat vergoeden, wordt het doel van de wet niet bereikt. De aanvrager

van de bouwvergunning zal daarom altijd de kosten voor archeologie voor een belangrijk deel zelf of zelfs helemaal moeten betalen.

Uit bovenstaande blijkt dat niet iedereen altijd in aanmerking zou moeten komen voor een vergoeding. Het hangt ondermeer af van de mogelijkheid om naar een andere locatie om te zien of om het plan aan te passen. In de bestemmingsplannen waarin een archeologische paragraaf is opgenomen, kunnen aanvragers van een bouw-, sloop of aanlegvergunning zien of een bepaald stuk grond binnen een gebied valt van archeologische waarde. Tevens kunnen zij zien welke regels aan het bouwen in een dergelijk gebied worden verbonden. Wanneer zij een stuk grond gaan kopen om een bepaald plan op te ontwikkelen, kunnen zij daarom kiezen of ze een perceel kopen met archeologie in de bodem of een perceel zonder archeologie in de bodem. Wanneer aanvragers van een vergunning bewust een perceel kopen waarvan wordt verwacht dat er een archeologische vindplaats in de bodem zit, nemen zij doelbewust het risico dat zij een archeologische vindplaats moeten beschermen of laten opgraven. Het ligt niet voor de hand dat zij in dat geval een schadevergoeding krijgen want zij weten of hadden kunnen weten dat zij een plan gaan ontwikkelen in een gebied van archeologische waarde. De aantasting van de vindplaats is een bewuste keuze van de aanvrager geweest waar de gemeente niet voor verantwoordelijk kan worden gesteld. Het vergoeden van de excessieve opgravingskosten zou in dat geval niet redelijk zijn omdat de aanvrager geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheden om de kosten te beperken door zijn plan te ontwikkelen in een gebied zonder archeologische waarde.

Er zijn gevallen dat een aanvrager van een vergunning geen keus heeft en wel moet bouwen in een gebied van archeologische waarde. Dit omdat hij of zij bijvoorbeeld reeds in het bezit is van een perceel grond in een gebied van archeologische waarde of omdat er alleen maar grond van archeologische waarde te koop is. In deze situatie kan de aanvrager besluiten om de archeologie te ontzien door de archeologische vindplaats in de bodem niet te laten verstoren door de voorgenomen werkzaamheden. Hij kan bijvoorbeeld de bodem ophogen zodat de bodemverstorende activiteiten de archeologische vindplaats niet bereiken of het bouwwerk op een deel van het perceel neerzetten waar geen archeologische vindplaatsen in de bodem aanwezig zijn. Dit moet natuurlijk wel passen binnen de geldende wetten en regels, bijvoorbeeld met betrekking tot de maximale bouwhoogte. Bij planaanpassing is de grootte van het bouwplan belangrijk. Hoe groter het bouwplan, hoe minder mogelijkheden er zijn om het bouwwerk elders op het perceel neer te zetten om een archeologische vindplaats te ontzien.

Heeft een aanvrager de mogelijkheid om maatregelen te nemen om een archeologische vindplaats te ontzien maar doet hij dat niet, dan is dat zijn eigen keuze en daarvoor kan de gemeente niet aansprakelijk worden gesteld. Het vergoeden van de excessieve opgravingskosten zou ook in dit geval niet redelijk zijn omdat de aanvrager wederom geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheden om de kosten te beperken. Het spreekt voor zich dat planaanpassing vooral mogelijk is bij de iets grotere percelen grond of wanneer er mogelijkheden zijn om de bodem iets op te hogen.

Er zullen echter gevallen zijn waarbij een aanvrager geen keus heeft en in een gebied moet gaan bouwen van archeologische waarde en tevens geen maatregelen kan treffen om een vindplaats in de bodem te ontzien. Dit kan

bijvoorbeeld het geval zijn wanneer iemand in het bezit is van een klein perceel grond in een oude dorps- of stadskern, en daar een plan wil uitvoeren. Planaanpassing op dergelijke kleine terreinen door een gebouw elders op het perceel neer te zetten, is vaak moeilijk. Beschermen door bijvoorbeeld ophogen is soms niet mogelijk omdat door het ophogen van de grond wateroverlast bij de burens ontstaat. Ook is het lastig om op een klein perceel een gebouw iets op te schuiven om een vindplaats te ontzien, zelfs wanneer het een klein bouwplan betreft. In dergelijke gevallen kan een aanvrager aanspraak maken op een vergoeding van de excessieve opgravingskosten door de gemeente omdat de verstoring niet kan worden vermeden en de aanvrager verplicht wordt een archeologisch onderzoek te laten uitvoeren.

Dit soort situaties is echter zeer uitzonderlijk. De afgelopen vijf jaar zijn er bijvoorbeeld in Zaanstad dertien bouwplannen geweest op kleine percelen waar een archeologische vindplaats in de bodem zat. In alle gevallen kon de vindplaats worden beschermd door de bodem op te hogen. Toch kan niet worden uitgesloten dat er in de toekomst gevallen zullen zijn waarin iemand geen keus heeft om te bouwen in een gebied van archeologische of niet-archeologische waarde en waarin het treffen van beschermingsmaatregelen niet mogelijk is. Om te zorgen dat de gemeente inderdaad alleen in dit soort gevallen moet overgaan tot het vergoeden van excessieve kosten zal de gemeente dit in een regeling moeten vastleggen. Deze regeling is als bijlage 3 in deze nota opgenomen.

Evaluatie regeling en dekking van middelen

Omdat de vernieuwing van de Monumentenwet 1988 recent is, is er tot nu toe in Nederland weinig ervaring opgedaan met een regeling voor excessieve kosten. Ook is er op dit moment in Nederland nog geen jurisprudentie gevormd op het gebied van schadevergoeding in het kader van archeologie. Vandaar dat het effect van de in deze Nota voorgestelde regeling na vier jaar zal worden bekeken. Is er dan aanleiding om de regeling aan te passen, dan zal dit gebeuren. Verder is op dit moment nog niet te voorzien welke gemeentelijke investering er voor de gemeente gemoeid is bij de uitvoering van de regeling. De komende jaren zal pas blijken hoeveel particulieren hiervan gebruik (gaan) maken. Voorsnog wordt voor de komende 4 jaar (zijnde het tijdstip van de evaluatie van de regeling) aangenomen dat de kosten binnen het budget van € 15000 dat de raad in de voorjaarsnota ten behoeve van archeologie beschikbaar heeft gesteld, kunnen worden opgevangen.

Ontwerpbesluit 4: De regeling voor excessieve kosten in bijlage 3 vaststellen en over vier jaar kijken of deze regeling voldoet.

Wanneer zijn de kosten excessief?

Wanneer zijn de opgravingskosten nu excessief? Omdat de vernieuwing van de Monumentenwet 1988 zoals reeds opgemerkt tamelijk recent is, is er ook met betrekking tot dit onderwerp geen jurisprudentie ontwikkeld. Ook is er hierover bij andere gemeenten tot nu toe weinig beleid gemaakt. Uitzonderingen zijn de gemeenten Haarlem en Hoorn. Deze hebben sinds kort wel een regeling over excessieve kosten. In Haarlem vindt men de opgravingskosten excessief wanneer ze meer dan 10% van de bouwkosten bedragen. Hierboven gaat Haarlem de kosten vergoeden. In Hoorn heeft men deze grens bij 20 % gelegd. De verwachting is dat bij

deze twee percentages niemand in aanmerking komt voor vergoeding, wat niet de bedoeling van de excessieve kostenclausule in de wet is.

Gebaseerd op bovenstaande en voorgaande paragraaf wordt voorgesteld om in Wormerland de opgravingskosten te vergoeden voor particuliere bouwprojecten wanneer de kosten voor beschermen of opgraven meer dan 5% van de bouwkosten bedragen. De bouwkosten zijn de kosten voor het verwerven van de grond en het oprichten van het bouwwerk. Verder wordt voorgesteld wordt om na vier jaar te bekijken of dit redelijk is.

Ontwerpbesluit 5: De kosten voor het nemen van maatregelen om archeologische vindplaatsen te beschermen of op te graven als excessief te beschouwen wanneer deze meer dan 5% van de totale bouwkosten bedragen van een particulier bouwplan met een oppervlak kleiner dan 120 m².

Het Rijk geeft jaarlijks aan de gemeenten een bijdrage in de vergoeding van de excessieve kosten voor archeologie. Voor Wormerland bedraagt dit € 1.039,-.

Toevalsvondsten

Van de gebieden die op de gemeentelijk CHW kaart niet als archeologisch belangrijk staan aangegeven, wordt aangenomen dat er geen archeologische vindplaatsen (meer) aanwezig zijn. Dit kunnen gebieden zijn die in de jaren zestig zijn bebouwd.

Het betreft hier echter een aanname. Het idee dat door de bouw van een nieuwbouwwijk alle oudheidkundige waarden zijn vernietigd, gaat niet altijd op. Onder bepaalde omstandigheden kunnen nog archeologische vindplaatsen liggen op plaatsen waar dat niet wordt verwacht.

Om bovengenoemde redenen wordt niet uitgesloten dat bij bepaalde omvangrijke ingrepen in de grond in gebieden die op de kaart geen archeologische waarde hebben, toch archeologische vindplaatsen worden aangetroffen. Hier zal dan, wanneer het mogelijk is, door amateur-archeologen of, wanneer de gemeente dat wil, op kosten van de gemeente archeologisch onderzoek plaats moeten vinden. Gebaseerd op de resultaten van dit onderzoek kunnen de betreffende terreinen bij de eerste volgende vernieuwing van het betreffende bestemmingsplan, alsnog worden aangewezen als archeologiegebied.

Onderzoeksagenda

Het Rijk heeft een Nationale Onderzoeksagenda Archeologie geschreven waarin wordt aangegeven wat voor de verschillende gebieden in Nederland de archeologische onderzoeksthema's zijn. Met behulp van dit overzicht kan worden vastgesteld wat per regio de belangrijkste onderzoeksvragen op dit moment zijn. Bij het beslissen of een vindplaats waard is om te beschermen of op te graven en bij het opzetten van archeologisch onderzoek of het beschermen van vindplaatsen, dienen deze onderzoeksvragen ondermeer als uitgangspunt.

Weliswaar valt Wormerland binnen de regio *Hollands klei en veengebied* maar de specifieke Zaanse of zelfs Wormerlandse thema's worden in de Nationale Onderzoekagenda Archeologie niet allemaal behandeld. In Zaanstad zal, gebaseerd op de Nationale Onderzoekagenda Archeologie, een eigen, op Zaanstad toegespitste onderzoeksagenda worden ontwikkeld. Omdat er wat archeologische vragen betreft weinig tot geen verschil is tussen de situatie in Zaanstad en Wormerland (beide gebieden hebben dezelfde geschiedenis en zijn landschappelijk ook gelijk) kan de archeologische onderzoeksagenda van Zaanstad ook worden gebruikt voor Wormerland. De volgende vragen hieruit hebben ook betrekking op de geschiedenis van Wormerland. Het gaat om:

- de aanwezigheid van mensen in het grondgebied van Wormerland vóór 950 n. Chr.;
- de ontginning van het veengebied (950-1300);
- de aard en ontwikkeling van de eerste permanente bewoning in de Zaanstreek (950 - 1300);
- waterhuishouding (aanleg dijken, sluzen);
- ontstaan van de Zaan (altijd één rivier geweest of twee aparte stromen die pas in de Middeleeuwen met elkaar zijn verbonden?);
- ontstaan en ontwikkeling van de dorpen Wormer, Jisp, Oost-Knollendam en Neck;
- middelen van bestaan van de middeleeuwse bewoners;
- sociale stratigrafie en materiële cultuur (verdeling tussen rijk en arm en wat voor spullen bezaten de rijken en armen);
- de ontwikkeling van de boerderijen, de woningen en de bedrijfsgebouwen, vooral de ontwikkeling van de industriemolen, het houten woonhuis en de stolpboerderij zijn van bijzonder belang;
- religie, ontstaan en ontwikkeling van kerken;
- schansen en verdedigingswerken uit de 80-jarige oorlog;
- vroege industrialisatie (molens, beschuitbakkerijen, zeildoekweverijen, traankokerijen etc.);
- middelen van bestaan van de Zaankanters tussen 1500 en 1800 (industrie, handel, walvisvaart);
- de relatie tussen de Zaanstreek en Amsterdam, de rest van Noord-Holland, Europa en de wereld
- eerste stoomfabrieken;

Door aan te sluiten bij de onderzoeksagenda van Zaanstad kan het onderzoek juist worden toegespitst op zaken die kenmerkend zijn voor Wormerland. De nationale onderzoeksagenda is daarvoor te algemeen van opzet. De resultaten van deze onderzoeken kunnen vervolgens worden gebruikt om het imago van Wormerland, bijvoorbeeld als één van de oudste industriële gemeenten van Europa, te versterken.

Publiciteit

Publiciteit

Archeologisch onderzoek is geen doel op zich maar een middel om informatie te krijgen over het verleden. Nieuwe ontdekkingen en inzichten hebben echter alleen waarde als ze ook bekend worden gemaakt aan het grote publiek. Bewustmaking van het publiek van de waarde van het archeologisch erfgoed is dan ook zo belangrijk dat hierover in het Verdrag van Malta een apart artikel (artikel 9) is opgenomen. In dit artikel worden de lidstaten die het verdrag hebben ondertekend, verplicht voorlichtingscampagnes te voeren, tentoonstellingen te organiseren en vindplaatsen toegankelijk te maken voor het publiek. De duizenden bezoekers van de opgraving van de scheepswerf aan de Hogendijk en de tentoonstellingen over de opgravingen bij De Vaart (Inverdan) en de terp van Oostzaan geven aan dat de belangstelling voor archeologie groot is onder de Zaanse bevolking, dus ook de Wormerlandse bevolking.

Van elk archeologisch onderzoek in Wormerland verschijnt een archeologisch rapport. Deze worden in zeer beperkte oplages gedrukt omdat ze vaak zeer specialistisch zijn. Toch bevatten ze soms informatie die ook voor een groter publiek van belang zijn. Daarom verschijnen er regelmatig publicaties over de Wormerlandse archeologie. In het blad *Zaans Erfgoed* worden de meer belangwekkende vondsten en ontdekkingen gepresenteerd en besproken. Dit blad is gericht op de doorsnee lezer met belangstelling voor de Zaanse geschiedenis. Ook verschijnen regelmatig artikelen over de Wormerlandse archeologie in tijdschriften van (historische) verenigingen. Een overzicht van alle activiteiten op het gebied van archeologie in Wormerland wordt jaarlijks gepubliceerd in de Archeologische Kroniek van het tijdschrift *Holland*, het driemaandelijks tijdschrift van de Historische Vereniging Holland.

Naast het publiceren van artikelen wordt momenteel ook gewerkt aan een boek waarin ook vondsten uit Wormerland staan. Het zal verschijnen in de *Noord-Hollandse archeologische reeks*. De verschijningsdatum is voorjaar 2010.

Artikelen voor de vakwereld over het onderzoek in Wormerland kunnen in de toekomst ook worden gepubliceerd. Vaak zullen dit artikelen zijn in boeken of tijdschriften over bepaalde onderwerpen, bijvoorbeeld aardewerk.

Literatuur

Berends, M, J. Hendriks e.a., 2008: *Erfgoed in context. Erfgoedvisie Breda 2008-2015*, Breda.

Buger, M, 2006: *Nota Archeologische Monumentenzorg Walcheren 2006*, Middelburg, Veere, Vlissingen.

CGA, 2002: *Voorbeeldbeleidsplan Gemeentelijke Archeologische Monumentenzorg versie 1*.

Groothedde, M, 2008: *Graven met beleid. Beleidsnota archeologie*, Zutphen.

Grote Historische Provincie Atlas. Noord-Holland. Schaal 1:50.000.
Wolters-Noordhoff Atlasproducties.

Hamers, V. en G. Soeters, 2008: *Springlevens verleden. Beleidsnota Cultureel Erfgoed Maastricht 2007-2012*, Maastricht.

Husken, S en T. Y. van de Walle – van der Woude, 2007: *Een waardevol bezit, beleidsnota archeologie gemeente Hoorn*, Wormer.

Kienhuis, H.I., "Het verhaal van kosten van archeologisch onderzoek." In: *De Gemeentestem* 151, p. 453-459.

Lauwerier, R.C.G.M. & Lotte, R.M., 2002: *Archeologiebalans 2002*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Ministeries OC&W, I&V, VROM, V&W, 1999: *Belvedere beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting*, Den Haag.

KNA: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1*, Gouda.

Monumentenwet 1988.

Monumentenverordening Wormerland 2005

Nieuwe Wet ruimtelijke ordening inzake grondexploitatie (Grondexploitatiewet, GREXwet) (2008)

Provincie Noord-Holland, 2003: *Streekplan Noord-Holland Zuid*.

Raad van Europa, 1992: *Europese verdrag inzake de bescherming van het archeologische erfgoed*, Valetta.

Structuurplan Wormerland (2002)

Wet op de Archeologische Monumentenzorg (1 september 2007)

Wet ruimtelijke ordening (2008)

Zalinge, A. van, in voorbereiding: *Beleidsnota Archeologie gemeente Haarlem*.

Bijlage 1. Kaart met daarop de archeologiegebieden

Bijlage 2. Voorbeeldregels met betrekking tot archeologie voor in bestemmingsplan

Artikel 23 Waarde-Archeologie (dubbelbestemming)

23.1 Bestemmingsomschrijving

De voor 'Waarde-Archeologie-X' aangewezen gronden zijn, behalve voor de daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd voor de bescherming en veiligstelling van archeologische waarden. Deze bestemming is primair ten opzichte van de overige aan deze gronden toegekende bestemmingen. Voor zover op de plankaart nog andere dubbelbestemmingen voor deze gronden zijn aangegeven, is de voorrangregeling zoals opgenomen in lid 23.6 van toepassing.

23.2 Bouwregels

- a. Op en onder de in lid 23.1 genoemde gronden zijn geen bouwwerken toegestaan;
- b. het bepaalde in het vorige lid is niet van toepassing op projecten met een oppervlakte kleiner dan ... m² waarbij de bodem niet dieper verstoord wordt dan ... cm.

23.3 Ontheffing van de bouwregels

23.3.1 Algemeen

Burgemeester en wethouders zijn bevoegd ontheffing te verlenen van het bepaalde in lid 25.2 sub a en toestaan dat bouwwerken ten behoeve de op deze gronden liggende primaire bestemmingen worden gebouwd. Bij het bouwen zijn de regels van de betreffende primaire bestemming van toepassing;

23.3.2 Voorwaarden

- a. ontheffing kan worden verleend indien is gebleken dat het oprichten van het bouwwerk waarvoor ontheffing wordt gevraagd niet zal leiden tot verstoring van archeologische resten;
- b. voor zover het oprichten van het gebouw, waarvoor ontheffing wordt gevraagd, kan leiden tot een verstoring van archeologisch materiaal, kunnen burgemeester en wethouders ontheffing verlenen van het bepaalde in lid 25.2 sub a indien aan de reguliere bouwvergunning de volgende voorschriften worden verbonden:
 1. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
 2. de verplichting tot het doen van opgravingen, of
 3. de verplichting de oprichting van het gebouw te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de reguliere bouwvergunning te stellen kwalificaties;
- c. de ontheffing wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overgelegd waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld;
- d. alvorens de ontheffing te verlenen vragen burgemeester en wethouders de gemeentelijke archeoloog om advies.

23.4 Aanlegvergunning

23.4.1 Algemeen

Het is verboden zonder of in afwijking van een vergunning van burgemeester en wethouders de volgende werken, geen bouwwerken zijnde en werkzaamheden uit te voeren:

- a. het ophogen van de bodem met meer dan 50 centimeter;
- b. het aanleggen, verbreden of verharderen van wegen, paden, banen of parkeergelegenheid en het aanbrengen van andere oppervlakteverhardingen;
- c. het aanleggen en verbreden van sloten, vijvers en andere wateren;
- d. het verlagen of het verhogen van het waterpeil;
- e. het aanbrengen van ondergrondse transport-, energie-, telecommunicatie- of andere leidingen en de daarmee verband houdende constructies;
- f. het bebossen van gronden die op het tijdstip van het kracht worden van dit plan niet als bosgrond kunnen worden aangemerkt;
- g. het rooien van bos of boomgaard, waarbij de stobben worden verwijderd;
- h. het aanleggen van bos of boomgaard;
- i. het scheuren van grasland;
- j. het uitvoeren van grondbewerkingen op een grotere diepte dan X centimeter, waartoe ook wordt gerekend woelen, mengen, diepploegen, egaliseren, aanleggen van drainage en ontginnen.

23.4.2 Uitzondering

Het in lid 23.4.1 vervatte verbod is niet van toepassing op projecten met een oppervlakte kleiner dan ... m², die de bodem niet dieper verstoren dan ... cm en werken en werkzaamheden welke:

- a. het normale onderhoud betreffen, of
- b. reeds in uitvoering zijn op het tijdstip van het van kracht worden van dit plan.

23.4.3 Voorwaarden

- a. de aanlegvergunning kan worden verleend indien gebleken is dat de in lid 23.4.1 genoemde werken en werkzaamheden dan wel de directe of indirecte gevolgen daarvan niet zullen leiden tot verstoring van archeologische resten;
- b. voor zover de in lid 23.4.1 genoemde werken en werkzaamheden dan wel de directe of indirecte gevolgen daarvan kunnen leiden tot een verstoring van archeologisch materiaal, kan de vergunning worden verleend indien daaraan de volgende voorschriften worden verbonden:
 1. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor archeologische resten in de bodem kunnen worden behouden;
 2. de verplichting tot het doen van opgravingen, of
 3. de verplichting de uitvoering van de werken of werkzaamheden te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan door burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties;
- c. de vergunning wordt niet verleend dan nadat de aanvrager een rapport heeft overgelegd, waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld;
- d. alvorens de vergunning te verlenen vragen burgemeester en wethouders de gemeentelijke archeoloog om advies.

23.6 Voorrangsregeling

Voor zover de op de plankaart aangegeven dubbelbestemmingen geheel of gedeeltelijk samenvallen, gelden:

- a. in de eerste plaats de bepalingen van artikel 24 ('Waterstaat – Waterkering');
- b. in de tweede plaats de bepalingen van artikel 22 ('Leiding – riool');
- c. in de derde plaats de bepalingen van artikel 23 ('Waarde–Archeologie').

Bijlage 3. Regeling Bijdrage excessieve opgravingskosten

Wetstechnische informatie

Gegevens van de regeling

Overheidsorganisatie	Gemeente Wormerland
Officiële naam regeling	Regeling bijdrage excessieve opgravingskosten archeologische monumentenzorg gemeente Wormerland
Citeertitel	Regeling bijdrage excessieve opgravingskosten
Besloten door	College van burgemeester en wethouders
Deze versie is geldig tot (als de vervaldatum is vastgesteld)	
Onderwerp	Excessieve opgravingskosten bij archeologische monumentenzorg

Opmerkingen m.b.t. de regeling

Geen.

Grondslagen

Artikel 42 Monumentenwet.

Regelgeving die op deze regeling is gebaseerd (gedelegeerde regelgeving)

Overzicht van in de tekst verwerkte wijzigingen

Datum inwerking-treding	Terug-werkende kracht	Betreft	Ontstaansbron: datum ondertekening; bron bekendmaking	Inwerkingtreding: datum ondertekening; bron bekendmaking	Voorstel gemeenteraad

Regeling bijdrage excessieve opgravingskosten archeologische monumentenzorg gemeente Wormerland

Artikel 1: Begripsbepalingen

In deze regeling wordt verstaan onder:

- a. Aanvrager: indiener van een aanvraag bij de Gemeente Wormerland voor een bijdrage aan excessieve opgravingskosten in de zin van artikel 42 Monumentenwet 1988.
- b. College: het college van burgemeester en wethouders
- c. Gemeente: gemeente Wormerland
- d. Opgraving:
 1. Het verrichten van werkzaamheden in de bodem met als doel het onderzoeken van monumenten, waarbij verstoring van de bodem optreedt met uitzondering van het uitvoeren van boringen of proefsleuven in het kader van een inventariserend veldonderzoek.
 2. Het conserveren en deponeren van de vondsten van de desbetreffende opgravingen; en
 3. Het maken van een rapportage over de desbetreffende opgravingen.
- e. Opgravingskosten: de totale kosten van een opgraving zoals genoemd onder artikel 1 sub d.

Artikel 2: Het recht op bijdrage excessieve opgravingskosten

Een aanvrager heeft recht op een bijdrage voor excessieve opgravingskosten wanneer:

- a. Hij een natuurlijk persoon is;
- b. Hij een aanvraag heeft ingediend bij de gemeente voor een sloopvergunning ex artikel 37 eerste lid, Monumentenwet 1988, een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3, onder a, van de Wet ruimtelijke ordening, een ontheffing als bedoeld in de artikelen 3.6, eerste lid, onder c, 3.22 of 3.23 van die wet of een project besluit als bedoeld in artikel 1.1, eerste lid, onder f, van die wet of van een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet;
- c. Hij niet wist of niet had kunnen weten dat zijn bouwplan ligt in een gebied van archeologische waarde;
- d. Hij geen mogelijkheid heeft om naar een andere bouwlocatie om te zien, zijn bouwplan aan te passen of geen maatregelen kan treffen om de archeologie in de bodem te beschermen;
- e. De opgravingskosten meer bedragen dan 5% van de totale bouwkosten;
- f. De totale oppervlakte van het bouwplan kleiner is dan 120 vierkante meter;
- g. Door de gemeente wordt verplicht om archeologisch onderzoek te doen.

Artikel 3: •Aanvraag bijdrage excessieve opgravingskosten

1. De aanvraag 'bijdrage excessieve opgravingskosten' wordt schriftelijk ingediend bij het college.
2. Het verzoek wordt ondertekend en bevat tenminste:
 - a. De naam en het adres van de aanvrager;
 - b. Een aanduiding van de regeling en een motivatie waarom de aanvrager naar oordeel in aanmerking komt voor een bijdrage excessieve opgravingskosten.
 - c. Een eindafrekening van de opgravingskosten en de totale bouwkosten.
3. De aanvrager verschafft de gegevens en bescheiden die voor het nemen van de beslissing op de aanvraag nodig zijn en waarover hij redelijkerwijs de beschikking kan krijgen.

Artikel 4: Aanvullen gegevens

1. Indien er niet of niet voldoende is voldaan aan het bepaalde in het tweede en derde lid van artikel 3 dan wordt de aanvrager in de gelegenheid gesteld om het verzuim te herstellen.
2. De aanvrager heeft een termijn van vier weken, na verzending van de brief waarin hem op het verzuim is gewezen, om het verzuim te herstellen

Artikel 5: Weigering

De vergoeding van de excessieve opgravingskosten wordt geweigerd:

- a. Indien er niet is voldaan aan de voorwaarden die zijn genoemd in artikel 2;
- b. De op te graven monumenten naar het oordeel van de gemeente uit een oogpunt van cultuurbehoud van onvoldoende cultuurhistorische waarden zijn;
- c. De op te graven monumenten niet fysiek worden bedreigd;
- d. Wanneer het financiële belang en de - draagkracht van de aanvrager zodanig groot is dat het uitkeren van een schadebedrag onevenredig is.

Artikel 6: Hoogte bijdrage

Op basis van een aanvraag stelt het college gelet op het bepaalde in deze regeling een 'bijdrage excessieve opgravingskosten' vast.

Artikel 7: Eigen bijdrage opgravingskosten

De aanvrager is een eigen bijdrage voor archeologie verschuldigd ter hoogte van 5% van de totale bouwkosten.

Artikel 8: Uitbetaling

Indien het college de bijdrage voor de excessieve opgravingskosten vaststelt, vindt uitbetaling plaats op een door de aanvrager aangegeven rekening direct na het onherroepelijk worden van deze beschikking.

Artikel 9: Hardheidclausule

Het college kan, in bijzondere gevallen, artikelen van deze regeling buiten toepassing laten of daarvan afwijken, voor zover toepassing gelet op het belang van de aanvrager of subsidieontvanger, leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard.

Artikel 10: Slotbepalingen

Deze regeling treedt in werking op de dag na de bekendmaking

Artikel 11: Citeertitel

Deze regeling wordt aangehaald als "Regeling bijdrage excessieve opgravingskosten"

Artikel 12: Bekendmaking

Deze regeling zal worden bekendgemaakt door het plaatsen van de regeling in het Gemeenteblad. Tevens zal de tekst van de regeling worden geplaatst op de website van de gemeente.

Aldus vastgesteld in de vergadering van het college van burgemeester en wethouders van:

Bekendgemaakt op.....door plaatsing van de regeling in het Gemeenteblad
nr.....

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Wormerland

[P.C. Tange, burgemeester](#)

[M. van den Heerde, secretaris](#)

Toelichting

Algemeen.

Artikel 42 van de Monumentenwet 1988 luidt als volgt:

“Voor zover blijkt dat de aanvrager van een sloopvergunning als bedoeld in artikel 37 eerste lid, Monumentenwet 1988, een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3, onder a, van de Wet ruimtelijke ordening, een ontheffing als bedoeld in de artikelen 3.6, eerste lid, onder c, 3.22 of 3.23 van die wet of een project besluit als bedoeld in artikel 1.1, eerste lid, onder f, van die wet of van een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet ten gevolge van de weigering daarvan in het belang van de archeologische monumentenzorg of ten gevolge van voorschriften die in het belang van de archeologische monumentenzorg aan het desbetreffende besluit zijn verbonden, schade lijdt die redelijkerwijs niet of niet geheel te zijner laste behoort te blijven, kennen burgemeester en wethouders hem op zijn verzoek een naar billijkheid te bepalen schadevergoeding toe.”

In de gemeente Wormerland worden in principe geen vergunningen geweigerd vanwege de aanwezigheid van archeologie in de bodem. Er zullen dus ook geen verzoeken tot schadevergoeding vanwege het weigeren van een vergunning worden ingediend. Deze regeling handelt daarom alleen over die gevallen waarin een aanvrager ten gevolge van voorschriften die in het belang van de archeologische monumentenzorg aan een (bouw/aanleg e.d.) vergunning zijn verbonden schade lijdt die redelijkerwijs niet of niet geheel te zijner laste behoort te blijven.

Een vergoeding zal niet in alle gevallen worden verleend. Blijkens de parlementaire geschiedenis dient er sprake te zijn van bijzondere omstandigheden, alvorens een verzoek om schadevergoeding op grond van dit artikel wordt gehonoreerd. De minister denkt met name aan de excessieve kosten van opgravingen, indien blijkt dat het treffen van maatregelen om de bodemschatten in de bodem te houden niet volstaat. Of kosten als excessief kunnen worden aangemerkt zal van geval tot geval moeten worden beoordeeld. De minister heeft in dit kader opgemerkt dat zulks sterk afhankelijk is van – onder meer – het (financiële) belang van de aanvrager, diens draagkracht, en de mogelijkheden om naar een andere locatie om te zien. Het ligt voor de hand dat beleid wordt ontwikkeld, zoals ook door de minister is opgemerkt.

Ter uitwerking van artikel 42 Monumentenwet 1988 is door het college de “Regeling bijdrage excessieve opgravingskosten archeologische monumentenzorg gemeente Wormerland” opgesteld. Deze (nadeelcompensatie) regeling maakt onderdeel uit van de vastgesteld Archeologienota Wormerland 2009.

Artikelsgewijs.

Artikel 1.

De voor deze regeling meest relevante specifieke begrippen zijn gedefinieerd. Onder d. en e. wordt beschreven wat wordt verstaan onder een opgraving en opgravingskosten.

Artikel 2.

- a. Alleen natuurlijke personen komen in aanmerking voor een bijdrage voor excessieve opgravingskosten. Voor de meeste rechtspersonen en ontwikkelaars zijn er andere mogelijkheden om de kosten van archeologie te verhalen (bijvoorbeeld via grondexploitatie).
- b. Een bijdrage is gekoppeld aan het aanvragen van een aantal vergunningen/ontheffingen.
- c. Wanneer een aanvrager van een (bouw)vergunning doelbewust een perceel koopt waarvan wordt verwacht dat er een archeologische vindplaats in de bodem zit (kan bijvoorbeeld blijken uit het bestemmingsplan), neemt hij doelbewust het risico dat er een archeologische vindplaats moet worden beschermd of opgegraven. Vanwege deze voorzienbaarheid is er geen recht op een bijdrage.
- d. Alleen in die gevallen dat een aanvrager van een (bouw)vergunning geen keus heeft en wel moet bouwen in een gebied van archeologische waarde en wanneer hij geen

maatregelen kan treffen om archeologische vindplaatsen in de bodem te ontzien komt hij in aanmerking voor een bijdrage voor excessieve opgravingskosten.

- e. De regeling bevat een drempelbedrag. Pas wanneer de opgravingskosten meer bedragen dan 5% van de totale bouwkosten komt de aanvrager in aanmerking voor een bijdrage voor excessieve opgravingskosten. Zie ook artikel 7 waarin wordt bepaald dat de aanvrager een eigen bijdrage verschuldigd is van 5% van de totale bouwkosten.
- f. Om grote bouwplannen, waarbij verhaal op een andere manier mogelijk is, uit te sluiten is er een grens gesteld van 120 vierkante meter. Bouwplannen gelijk of groter dan 120 vierkante meter komen niet in aanmerking voor een bijdrage voor excessieve opgravingskosten.
- g. Alleen indien de gemeente de aanvrager van een (bouw)vergunning verplicht om archeologisch onderzoek te doen, kan er een recht ontstaan op een bijdrage voor excessieve opgravingskosten.

Artikel 3.

De bijdrage wordt schriftelijk aangevraagd. In artikel 3 staan de gegevens en bescheiden genoemd die bij de aanvraag moeten worden overlegd.

Uit lid 2 van dit artikel blijkt dat er een eindafrekening van de kosten van de opgraving en de totale bouwkosten moet worden overlegd. Dit betekent dat er pas na de voltooiing van het bouwplan kan worden beschikt op de aanvraag voor een bijdrage in de excessieve opgravingskosten op basis van deze regeling. De opgravingskosten zullen derhalve door de aanvrager zelf vooraf moeten worden betaald.

Artikel 4.

Dit artikel is een nadere uitwerking van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht. Een aanvrager wordt in de gelegenheid gesteld om een verzuim bij de aanvraag (zie artikel 3) binnen vier weken, na melding hiervan door de gemeente, aan te vullen.

Artikel 5.

Dit artikel noemt de weigeringsgronden en vormt samen met artikel 2 de basis van deze regeling.

- a. Er moet zijn voldaan aan artikel 2 om in aanmerking te komen voor een bijdrage voor excessieve opgravingskosten.
- b. De op te graven monumenten moeten van voldoende cultuurhistorische waarde zijn voor de gemeente.
- c. Wanneer een op te graven monument niet fysiek wordt bedreigd is er geen aanleiding voor een bijdrage in de kosten.
- d. Er kunnen zich situaties voordoen dat het disproportioneel is, gelet op het grote financiële belang en de grote draagkracht van de aanvrager, om een bijdrage te verlenen voor excessieve opgravingskosten.

Artikel 6.

Het college stelt per aanvraag de bijdrage excessieve opgravingskosten vast. Gelet op artikel 3, kan de aanvraag pas worden ingediend indien het bouwplan is uitgevoerd en er inzicht is in de totale bouwkosten en de opgravingskosten.

Artikel 7.

De aanvrager is een eigen bijdrage verschuldigd bij de opgravingskosten. Deze eigen bijdrage bedraagt 5% van de totale bouwkosten. Deze regeling is opgenomen om nog enigszins recht te doen aan het uitgangspunt dat de verstoorder van de grond een eigen verantwoordelijkheid heeft (de verstoorder betaalt).

Artikel 8.

De uitbetaling vindt plaats nadat de beschikking bijdrage excessieve opgravingskosten onherroepelijk is geworden. De aanvrager zal de opgravingskosten dus vooraf moeten betalen.

Artikel 9.

Het is denkbaar dat in uitzonderlijke situaties de toepassing van deze regeling tot onbillijke situaties leidt. In dergelijke gevallen kan het college afwijken van deze regeling.